Presse in Georgien über deutsche Kolonisten

In der Presse wurden zahlreiche Aspekte des Alltagslebens der deutschen Kolonisten in Georgien thematisiert. Die wichtigste deutschsprachige Zeitung war die Kaukasische Post, die nach dem ersten revolutionären Umsturzversuch im Zarenreich seit 1906 wöchentlich erschien. Sie wurde vom Baron Kurt von Kutzschenbach herausgegeben und ihr erster Redakteur war Arthur Leist. In der Kaukasischen Post wurden Artikel über die in- und ausländische politische oder ökonomische Situation und zu anderen wichtigen Aspekten der Kunst, Geschichte, Wirtschaft, Bildung oder des Alltags veröffentlicht. Diese Zeitung wurde über Abonnements und durch Werbeanzeigen finanziert. Während des Ersten Weltkriegs durfte die Zeitung bis 1918 nicht mehr erscheinen. Die Kaukasische Post ist die bis heute einzige deutschsprachig erscheinende Zeitung Georgiens. Fast alle historischen Ausgaben sind auf dem Online-Portal der Nationalbibliothek des Parlaments von Georgien "Iverieli" zu finden.

Im Sinne der im Deutschen Kaiserreich seit Ende des 19. Jahrhunderts virulenten Idee des "Auslandsdeutschtums" dominierte auf ihren Seiten eine deutsch-nationale Sichtweise, die diese Zeitung unter Kolonisten mit einer noch religiösen Identität zu verbreiten suchte.

> „Der Begriff **„Auslandsdeutschtum"** beruhte auf der Vorstellung einer kollektiven sprachlichen, nationalen und vermeintlich ‚deutschstämmigen', jedoch nichtstaatlichen Gemeinschaft außerhalb der Grenzen des Deutschen Reichs. Verbunden mit der Konzeption war die Annahme, dass sich ungeachtet vielfältiger Herkunftsorte, Migrationsbewegungen und ethnisch-kultureller Einfl üsse eine relativ homogene, spezifi sch deutsche Kultur außerhalb des Staates erhalten habe".
>
> *Eisler, Cornelia: Auslandsdeutschtum. In: Online-Lexikon zur Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa, 2015. URL: ome-lexikon.uni-olden-burg.de/p32850 (Stand 05.09.2024).*

Diese Idee hat Arthur Leist in seinem Leitartikel zur Aufgabe der Kaukasischen Post in der ersten Ausgabe zum Ausdruck gebracht. 1

Chefredakteur Arthur Leist schrieb zur nationalen Aufgabe der „Kaukasiendeutschen" in der ersten Ausgabe der Kaukasischen Post:

> „Das Bestreben jedes einzelnen im Kaukasus lebenden Deutschen muß unaufhörlich darauf gerichtet sein, den deutschen Namen hoch zu halten, und durch ernste Kulturarbeit, Tüchtigkeit und Redlichkeit, diesem Namen Achtung zu verschaff en. Das Pfund von Kenntnissen, Arbeitslust und Ordnungsliebe, welches die einen von ihren hier angesiedelten Vätern ererbt und die anderen aus der fernen Stammheimat hierher gebracht haben, darf nicht abnehmen in müßiger Selbstzufriedenheit. Unsere Pfl icht ist es mit diesem Pfund auf edle Weise zu wuchern, indem wir danach trachten, immer vollkommenere Menschen zu werden, und jeder auf seinem Arbeitsfelde treu und ehrlich alle seine Kräfte einsetzt. In Landwirtschaft, Handwerk, Handel und Wissenschaft wollen wir an einer erspriesslichen Entwicklung mitschaff en uns und dem Lande, in welchem wir leben, zum Nutzen und Frommen."
>
> **Arthur Leist**, „An unsere Leser"
>
> *Kaukasische Post, Nr. 1, 18. Juni (1. Juli) 1906, S.3. Kaukasische Post 1906, N1, S.3. https://iverieli.nplg.gov.ge/bitstream/1234/112158/1/Kaukasische_Post_1906_N1.pdf (23.09.2024).*

Die nationale Stereotypisierung der schwäbischen Protestanten als Deutsche wurde auch in der georgischen und armenischen Presse von der jeweiligen Intelligenzija als Leitbild für die eigene Nationsbildung nach europäischem Vorbild übernommen. Interessanterweise wurden die Karikaturen für die verschiedenen nationalen Zeitschriften und Zeitungen maßgeblich vom in Tbilisi geborenen Deutschen, Oskar Schmerling (1863 - 1938) und dem deutschsprachigen Josef Rotter gezeichnet. 2

Die schwäbischen Kolonisten wurden auch in der georgischen Presse zunehmend als Repräsentanten der deutschen Nation dargestellt (z.B. in den Zeitungen "Iveria", "Ertoba", "Droeba" und "Gutnis Deda"). Diese Materialien sind von der Nationalbibliothek des Parlaments von Georgien digitalisiert worden und online in"Iverieli" verfügbar. 3-5

Press in Georgia about German colonists

The various aspects of everyday life of the German colonists in Georgia were published in the press. The most important German-language newspaper was the Kaukasische Post, which appeared weekly from 1906. It was published by Baron Kurt von Kutzschenbach and its first editor was Arthur Leist. During the First World War, the newspaper was no longer allowed to appear until 1918. Kaukasische Post is still the only German-language newspaper published in Georgia today. Almost all historical editions can be found in the online library of the National Parliamentary Library "Iverieli".

The national stereotyping of Swabian Protestants as Germans was also adopted in the Georgian and Armenian press by the respective intelligentsia as models for their own nation-building based on the European model. Interestingly, the caricatures for the various national magazines and newspapers were mainly drawn by the Tbilisi-born German Oskar Schmerling (1863–1938) and the German-speaking Josef Rotter.

The Swabian colonists were increasingly portrayed as representatives of the German nation in the Georgian press (e.g. in the newspapers "Iveria", "Ertoba", "Droeba" and "Gutnis Deda"). These materials are also available online in "Iverieli".

პრესა საქართველოში გერმანელი კოლონისტების შესახებ

საქართველოში გერმანელი კოლონისტების ყოველდღიური ცხოვრების სხვადასხვა ასპექტის შესახებ პრესაშიც იბეჭდებოდა. ყველაზე მნიშვნელოვანი გერმანულენოვანი გაზეთი იყო Kaukasische Post, რომელიც 1906 წლიდან, რუსეთის იმპერიაში პირველი რევოლუციური გადატრიალების მცდელობის შემდეგ, ყოველკვირეულად გამოდიოდა. მისი გამომცემელი იყო ბარონ კურტ ფონ კუჩენბახი, ხოლო პირველი რედაქტორი - არტურ ლაისტი. გაზეთში იბეჭდებოდა სტატიები საშინაო და საგარეო პოლიტიკურ თუ ეკონომიკურ მდგომარეობაზე, ხელოვნების, ისტორიის, ეკონომიკის, განათლების თუ ყოველდღიურობის შესახებ მნიშვნელოვან ასპექტებზე. გაზეთი ფინანსდებოდა გამოწერებითა და რეკლამებით. პირველი მსოფლიო ომის დროს გაზეთი 1918 წლამდე აღარ გამოდიოდა. Kaukasische Post არის დღემდე ერთადერთი გერმანულენოვანი გაზეთი საქართველოში. მისი თითქმის ყველა ისტორიული გამოცემის ნახვა შესაძლებელია საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის ონლაინ პორტალზე „ივერიელი".

„გერმანულობა საზღვარგარეთ" იდეის სულისკვეთებით, რომელიც გერმანიის იმპერიაში მე-19 საუკუნის ბოლოდან გავრცელდა, მათ გვერდებზე დომინირებდა გერმანულ-ეროვნული პერსპექტივა, რომლის გავრცელებასაც ისინი ცდილობდნენ კოლონისტებში რელიგიური იდენტობის დომინანტობით.

> "ტერმინი „გერმანულობა საზღვარგარეთ" ეფუძნებოდა კოლექტიურ წარმოდგენას ენობ-რივი, ეროვნული და სავარაუდოდ „გერმანული წარმოშობის", მაგრამ არასახელმწიფოებრივი საზოგადოების იდეაზე გერმანიის სამეფოს საზღვრებს გარეთ. კონცეფციასთან ასოცირე-ბული იყო ვარაუდი, რომ მიუხედავად სხვადასხვა წარმოშობის ადგილისა, მიგრაციული მოძრაობებისა და ეთნოკულტურული გავლენისა, შედარებით ერთგვაროვანი, სპეციფიური გერმანული კულტურა შენარჩუნებული ყოფილიყო სახელმწიფოს გარეთ".
>
> *Eisler, Cornelia: Auslandsdeutschtum. In: Online-Lexikon zur Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa, 2015. URL: ome-lexikon.uni-oldenburg.de/p32850 (Stand 05.09.2024)*

ეს იდეა არტურ ლაისტმა გამოხატა Kaukasische Post-ის პირველ ნომერშიც, სადაც მთავარი რედაქტორი „კავკასიელი გერმანელების" ეროვნულ ამოცანაზე წერდა: 1

> „კავკასიაში მცხოვრები თითოეული გერმანელის ძალისხმევა მუდმივად უნდა იყოს მიმართული გერმანული სახელის შენარჩუნებაზე და სერიოზული კულტურული შრომით, ეფექტურობითა და პატიოსნებით ამ სახელის პატივისცემის გამყარებაზე. ცოდნის, შრომისმოყვარეობის და წესრიგის სიყვარულის უნარი, რომელიც ზოგმა მემკვიდრეობით მიიღო აქ დასახლებული მამებისგან და სხვებმა აქ ჩამოიტანეს შორეული სამშობლოდან, არ უნდა შემცირდეს უსაქმურობის თვითკმაყოფილებით. ჩვენი მოვალეობაა, გამოვიყენოთ ეს უნარი კეთილშობილურად, ვეცადოთ გავხდეთ უფრო მეტად სრულყოფილი ადამიანები და თითოეული ჩვენი სიძლიერე ერთგულად და პატიოსნად გამოვიყენოთ ჩვენს საქმიანო-ბაში. სოფლის მეურნეობაში, ხელოსნობაში, ვაჭრობასა და მეცნიერებაში, ჩვენ გვინდა დავეხ-მაროთ საკუთარ თავს და იმ ქვეყანას, რომელშიც ვცხოვრობთ, ჩვენივე საკეთილდღეოდ და ღვთისმოსაობისთვის".
>
> **არტურ ლაისტი**, „ჩვენს მკითხველს"
>
> Kaukasische Post, N. 1, 18 ივნისი (1 ივლისი), 1906, გვ.3. https://iverieli.nplg.gov.ge/bitstream/1234/112158/1/Kaukasische_Post_1906_N1.pdf (23.09.2024).

შვაბი პროტესტანტების, როგორც გერმანელების ეროვნული სტერეოტიპიზაცია ქართულ და სომხურ პრესაშიც იქნა მიღებული ინტელიგენციის მიერ, როგორც საკუთარი ერის მშენებლობის ნიმუში ევროპულ მოდელზე. საინტერესოა, რომ სხვადასხვა ნაციონალური ჟურნალ-გაზეთისთვის კარიკატურები იხატებოდა ძირითადად თბილისში დაბადებული გერმანელის, ოსკარ შმერლინგისა (1863-1938) და გერმანულენოვანი იოზეფ როტერის მიერ. 2

შვაბი კოლონისტები ქართულ პრესაში სულ უფრო ხშირად ასახავდნენ გერმანელი ერის წარმომადგენლებს (მაგ. გაზეთებში „ივერია", „ერთობა", „დროება" და „გუთნის დედა"). ეს მასალები ელექტრონულად ხელმისაწვდომია საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკის ციფრულ ბიბლიოთეკაში „ივერიელი". 3-5

1 Die erste Ausgabe der Kaukasischen Post. 1906. Kaukasische Post 1906, N1. https://iverieli.nplg.gov.ge/bitstream/1234/112158/1/Kaukasische_Post_1906_N1.pdf (23.09.2024)

2

Karikatur von Oskar Schmerling zum Verhältnis der armenischen Bauern zu den deutschen Kolonisten
ოსკარ შმერლინგის კარიკატურა სომეხი ფერმერებისა და გერმანელი კოლონისტების ურთიერთობის შესახებ.
«Խաթաբալա» երգիծական ամսագիր. Zsf. "Chatabala" N43/71, 27. 11. 1907, S./ვვ. 382. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Khatabala,_1907,_No._43,_p._02.jpg CC BY-SA 4.0 (03.10.2024)

Der Titel der armenischen Satirezeitschrift "Chatabala" bedeutet übersetzt "eine schwierige, unangenehme, problematische Situation". Oberhalb der Karikatur steht: „Wir, die einheimischen Armenier und die deutschen Kolonisten." Unten steht: „Arbeit und Wirtschaft sind es, die die Natio-nen glücklich und lebendig machen [bzw. leben, fortdauern lassen]."

Vielen Dank an Dr. Arpine Maniero (München) für die Übersetzung aus dem Armenischen.

> სომხური სატირული ჟურნალის სათაური „ხათაბალა" ითარგმნება როგორც **„რთული, უსიამოვნო, პრობლემური სითუაცია". კარიკატურას აწერია: „შრომა და ეკონომიკა აბედნიერებს და აცოცხლებს ერებს [ან ცხოვრება გრძელდება]".**
>
> *დიდი მადლობა დოქტორ არპინე მანიეროს (მიუნხენი) სომხურიდან თარგმნისთვის.*

3

4

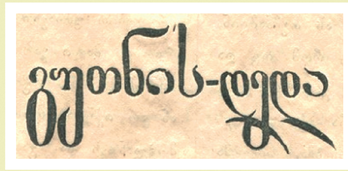

5

3-5: "Iveria", "Droeba", "Gutnis-Deda"

6 Kaukasische Post 1906, N10, S./ვვ.15. https://iverieli.nplg.gov.ge/bitstream/1234/112196/1/Kaukasische_Post_1906_N10.pdf (23.09.2024)

7 Kaukasische Post 1910, N36, S./ვვ.19. https://iverieli.nplg.gov.ge/bitstream/1234/114732/1/Kaukasische_Post_1910_N36.pdf (23.09.2024)

8 Kaukasische Post 1909, N42, S./ვვ.14. https://iverieli.nplg.gov.ge/bitstream/1234/113315/1/Kaukasische_Post_1909_N42.pdf (23.09.2024)

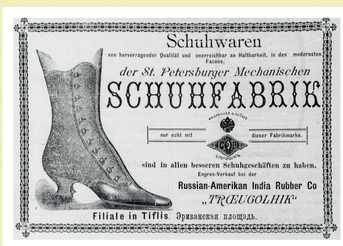

9 Kaukasische Post 1909, N1, S./ვვ.14. https://iverieli.nplg.gov.ge/bitstream/1234/113089/1/Kaukasische_Post_1909_N1.pdf (23.09.2024)

6-9: Beispiele der Anzeigen in der Kaukasischen Post
Kaukasische Post-ში გამოქვეყნებული განცხადებების ნიმუშები.

Die Beauftragte der Bundesregierung für Kultur und Medien
Universität Siegen
National Archives of Georgia
Verein zur Bewahrung deutschen Kulturguts im Südkaukasus
Global Entanglements